

Branko Banjević: *Crnogorska moderna*, Risto Ratković, Mirko Banjević, Radovan Zogović, Janko Đonović, Stefan Mitrović, Aleksandar Ivanović, antologija crnogorske međuratne poezije, Zagreb 2006.

Riječ Marka Špadijera na promociji u Podgorici 30. juna 2009.

Neuobičajeno je da se promoviraju knjige izdata prije tri godine. Neuobičajeno je da jedna od najkorisnijih knjiga za crnogorsku književnu istoriju ima tako malo odjeka u našoj sredini. Neuobičajeno je da i ovu antologiju, koja utemeljuje estetski i vrijednosni sud o jednom važnom razdoblju, ne objavimo u Crnoj Gori.

U Matici smo pisali i pripremali knjige, obavljali grafičku pripremu, a Zajednica Crnogoraca Hrvatske, sredstvima iz budžeta koji dobija od države Hrvatske, ih štampala. Bez honorara autorima i u nedovoljnom broju primjeraka za Crnu Goru. Desetak knjiga, koje su se po tom modelu pojavile, obavile su značajnu kulturnu misiju." *Crnogorska moderna* " je jedna od tih.

Kako sam već govorio o ovoj knjizi na promociji u Zagrebu, a ovdje će izlagati još dvoje učesnika, to ću ovog puta "smanjiti doživljaj" i izreći nekoliko stavova koji su se kristalizovali u odnosu na ovu antologiju Branka Banjevića.

Za posao antologičara potrebna je ne samo erudicija, poznavanje književnosti u njenim komparativnim relacijama, pouzdanost selekcije, već i senzibilitet za poeziju. Branko Banjević je istinski poznavalac književnosti, i za ovaj posao najkompetentniji u Crnoj Gori. Svoje istančane kriterijume je demonstrirao u izradi ove antologije. Izabrao je pjesnike i pjesme koje mogu da izdrže sud vremena. U njima nema diletantizma, didaktike, tradicionalizma i sladunjavog stihovanja, već jezgrovite istinske poezije koja

predstavlja duboku individualiziranu sliku svijeta. Svojim izborom postigao je harmoniju i pokazao crnogorsku modernu kao poseban svijet, a svakog od šest izabranih pjesnika kao jasno profilisanu književnu individuu. Prosijavao je i vagao svaku njihovu pjesmu i napravio neku vrstu antologija u antologiji. *Crnogorska moderna* je knjiga koja će trajati jer pruža sintetizovan uvid u naše pjesništvo prve polovine dvadesetog vijeka.

Branko Banjević je u tekstu koji prati ovaj izbor ukazao na vanliterarne okolnosti koje su uslovile pojavu plejade pisaca koji su, poslije gubitka samostalnosti Crne Gore, socijalno i nacionalno ogorčenje pretvorili u ličnu poetsku pobunu.

Mislim da se taj fenomen može bolje osvijetliti ako se analiziraju i antropološke okolnosti u kojima se odvija ovo pjesništvo.

Međuratno razdoblje je vrijeme rađanja crnogorske moderne umjetnosti. Pored književnika, temelje moderne likovnosti udarili su Pero Poček, Milo Milunović, Miloš Vušković, Risto Stijović i Petar Lubarda. Ovo je prva generacija crnogorskih umjetnika koja je živjela u gradu. Sticali su univerzitetsko obrazovanje i došli u kontakt sa evropskim idejama. To im je omogućilo da napuste tradicionalno crnogorsko pjesništvo, romantiku, seosku naraciju koja je počivana na epskoj raspričanosti i patrijahalnom moralu i prihvate se, sadržajno i zanatski, novih i prikladnijih formi pjesničkog kazivanja. Ovi pjesnici (izuzev Ivanovića) pripadali su beogradskim literarnim kružocima, a većina i partijskim ćelijama. Njihove veze sa selom ostale su čvrste i stalno pulsirajuće. Povezanost sa zemljom, pejzažom zavičaja, sudbinom crnogorskog čovjeka i njegovim preokupacijama, a naročito sa jezikom i imenovanjem stvari, biće karakteristika ovog pjesništva i njegov sadržajni krug. Svi ovi pjesnici su nosili su osjećaj nesigurnosti, nepriznatosti, razapetosti između svjetova i tužni zbog sopsstvene nemoći. Moderan duh koji su donosili nije poticao iz gradskog miljea, bodlerovskih preokupacija i

lektire, već iz njihovog političkog angažmana i ličnih i socijalnih drama na koje su tražili odgovore. Svi se oni, različitim sredstvima, nadahnjuju izvorom, otkrivaju iskon, tragaju za istinom. Svi su oni bili razapeti između vizija i jezika.

U ocjenjivanju ovih pjesnika (ili nakih od njih) često su se šematski primjenjivala mjerijala za tzv *socijalnu literaturu*, pa su, zavisno od okolnosti, uzdizani ili omalovažavani. Diskvalifikovani su kao tendenciozni sa ideološkim uplivom. Vrijeme je da se na to stvaralaštvo gleda očima nepistrasne književne kritike. Zogović je u pravu kad kaže da ni jedna ideologija "ne može učiniti da jedan spis bude umjetničko djelo".

Banjević je ovim izborom pokazao da su ovi spontani, iskreni i originalni crnogorski pisci, nesputani teorijskim obavezama ili pravilima, ostvarili visoke literarne domete.

Pored pjesnika predstavljenih u ovoj antologiji (Zogović, Ratković, Banjević, Đonović, Mitrović i Ivanović), između dva rata pjesme su objavljivali: Dušan Baranin, Dušan Vasiljević, Mirko Vujačić, Mihailo Vuković, Mihailo Delibašić, Savo Dragojević, Branko Drašković, Radovan Đonović, Trifun Đukić, Vukajlo Kukalj, Vuk Lopičić, Đorđe Lopičić, Radoslav Ljumović, Mijat Mašković, Vladimir Milić, Radoje Marković, Sait Orahovac, Đuza Fradović, Bajo Sekulić, Milan Šaranović...

Nažalost, naša kulturna javnost i škola nedovoljno poznaju i uvažavaju estetske vrijednosti tog poetskog kruga, pa njihovo stvaralaštvo nije postalo dio živog nasljeđa. Na tome će biti potrebno dugo i strpljivo raditi.

Matica crnogorska je nedavno obavila jedno autentično kulturno otkriće- Nikolu Petanovića, obrazovanog emigranta, kao publicistu, urednika, dramskog pisca i pjesnika. Njegovo djelo vjerovatno ne

može izdržati kriterijume za jedan ovako strog izbor, ali sigurno pripada crnogorskom modernom pjesničkom izrazu i čini osobenu pojavu. U predgovoru svoje zbirke "Ponos života" , koja je izdata 1923. Godine u San Francisku, kaže " *Ja mislim da poezija i nauka treba da imaju neki skladan odnošaj...ali poezija je nezavisna i kao takva sadrži svoju pravu vrijednost – koja se ne smije kmjiti. Osobito kritičari čija analitička moć nije razvijena i osposobljena , treba da paze i da se sustegnu od svoje zavisti i nerazboritosti*" .

Koliko smo malo znali o ovim pjesnicima, svjedočim vam ličnim iskustvom. Kad sam sedamdesetih godina prošlog vijeka , kao urednik "Oboda" dobio rukopis zbirke Stefana Mitrovića, pitao sam-ko je taj što je napisao stih "o ptico dana na tamničkom prozoru"? Rekli su mi – "to je onaj ludi Budvanin koji govori sa zvijezdama". Objavio sam zbirku "Pjesma i čovjek" pjesnika koga su prije rata "nekoliko mjeseci držali vezanog željeznim lancima" , a poslije rata nekoliko godina na Golom otoku. Danas mi to čini čast i radost.

Hvala!